

İKİZTEPE GEÇ KALKOLİTİK ÇAĞ KERAMİĞİ

Handan ALKİM

Anadolu'nun iyi araştırılmamış Orta Karadeniz Bölgesi kültürlerini aydınlatmak amacıyla, Prof. Dr. U. Bahadır Alkım'ın başkanlığında bir araştırma kurulu, 1971 yılında Samsun ili sınırları içinde topraküstü araştırmalara başlamıştı¹. Bu çalışmalarla bölgenin Kalkolitik çağdan başlayarak çeşitli kültürleri içerdiği belirlenmiş ve U. Bahadır Alkım, bölgenin en büyük ve önemli yerleşmelerinden biri gibi görünen İkiztepe Höyüğünü kazı yeri olarak seçmişti.

İkiztepe'de kazılara Türk Tarih Kurumu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi adına, Prof. Alkım yönetiminde, 1974 yılında başlanmıştır. Kendisinin 1981 de vefatı üzerine, İkiztepe kazı ve araştırmaları Doç. Dr. Önder Bilgi tarafından sürdürülmektedir. Uzun seneler kazı kurulu üyesi olarak U. Bahadır Alkım ile birlikte yürüttüğümüz bu çalışmaların ufak bir bölümünü burada sunmakla, kısmen de olsa iç huzuru duymakta ve anısı önünde saygı ve sevgiyle eğilmekteyim.

Samsun ili Bafra ilçesinin 7 km. kuzey batısında bulunan İkiztepe, 1941 yılında Prof. Dr. Nimet Özgüç, Prof. Dr. Tahsin Özgüç ve Prof. Dr. Kılıç Kökten tarafından bir araştırma gezisi sırasında

1 Prof. Dr. U. Bahadır Alkım ile ilgili dip notlarda kullanılan kısaltmalar için, Prof. Alkım'ın yayınları listesine bakınız. (bk. s. 10-11): Alkım, 1972a; Alkım, 1972b; Alkım, 1973a; Alkım, 1973b; Alkım, 1973-1974a; Alkım, 1974b; Alkım, 1974c; Alkım, 1974d; Alkım, 1975a; Alkım, 1976a; Alkım, 1976b; Alkım, 1978a; Alkım, 1978b;

H. Alkım; «Exploratory Survey to the Samsun Region (Samsun)», *Anatolica*, V (1973-1976), s. 48-53.

görülmüş ve buradaki yerleşmenin önemine değinilmişti². Kuzey Anadolu'da yüzey araştırmaları yapan Charles Burney de gezisi sırasında İkiztepe'ye gelmiş ve parçalar toplamıştı³.

Dört höyükten oluşan bu büyük yerleşmenin şimdiye kadar ancak ikisinde (İkiztepe I ve II) sürekli kazılar yapılabilmektedir. Araştırmalarda elde edilen verilere göre Hellenistik çağa ait dromoslu bir mezar en yeni buluntuyu oluşturmaktadır⁴. İkiztepe'de esas yerleşmelerin Orta Tunç başı (Er Hitit - Kat I), İlk Tunç Çağı (Kat II) ve Kalkolitik Çağ'da (Kat III) süregeldiği belirlenmiştir⁵. İkiztepe'nin Kalkolitik Çağ yerleşmeleri bugüne kadar İkiztepe II'de 12 grid karede açılmış ve 3 karede ana toprağa kadar inilerek incelenmiş, bu çalışmalarda 8 ara evre saptanmıştır. Ahşap mimari uygulanması nedeniyle, yapıların temel ve duvarları bulunamamış olmakla birlikte, sıvalı tabanların yardımı ile dikdörtgen planlı oldukları ve evlerin ahşap duvarlarının dış ve belki içlerinin de kille kalınca sıvandığı anlaşılmıştır⁶. İkiztepe İlk Tunç Çağ I ev-

2 K. Kökten-T. Özgüç; «Samsun'da prehistorik araştırmalar», *Ülkü*, XV/89 (1940), s. 191-203.

K. Kökten; «Kuzey-doğu Anadolu prehistoryasında Bayburt çevresinin yeri-Samsun yöresi araştırmaları», *DTCFD*, III/5 (1945), s. 371-391, Har. 1.

K. Kökten-N. Özgüç-T. Özgüç; «1940 ve 1941 yıllarında Türk Tarih Kurumu adına yapılan Samsun Bölgesi kazıları hakkında ilk kısa rapor», *Belleten*, IX/35 (1945), s. 395, Lev. LXXIV, res. XII.

T. Özgüç; «Samsun hafriyatının 1941-1942 yılı neticeleri», *III. Türk Tarih Kongresi. Kongreye sunulan tebliğler*, Ankara (1948), s. 418.

3 C. Burney; «Northern Anatolia before Classical Times», *Anatolian Studies*, 6 (1956), s. 179-203.

4 Alkım 1979 c.

N. Baydur; «Byzantion'da basılmış bir Lysimachos Postumus'u», *VIII. Türk Tarih Kongresi. Kongreye sunulan bildiriler I*, Ankara (1979), s. 533-536, Lev. 321-324.

5 Alkım, 1975 b; Alkım, 1981 c; Alkım, 1983.

Ö. Bilgi; «1981 dönemi İkiztepe kazıları», *IV. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 1983, s. 49-54.

Ö. Bilgi; «İkiztepe kazılarının 1982 dönemi sonuçları», *V. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 1983, s. 87-89, Lev. 371.

H. Alkım; «İkiztepe (Bafra) kazısının mimarlık sonuçları», *Tübitak-Arkeometri Ünitesi Bilimsel Toplantı Bildirileri I (ARÜTOP)*, Ankara, 1984, s. 52-67.

6 H. Alkım; «Ein Versuch der Interpretation der Holzarchitektur von İkiztepe», *Beiträge zur Altertumskunde Kleinasien, Festschrift für Kurt Bittel*, Mainz (1983), s. 13-27, 3 Plan, 5 Levha.

relerinde (İTÇ I) de bu mimari gelenek değişmeden devam etmekte, buna karşılık çanak çömlek yapımında hem hamur hazırlanışı ve hem de form ve bezeme açısından büyük değişimler gözlenmektedir⁷. Bu değişimin saptanması İTÇ I ile Geç Kalkolitik Çağ (GKÇ) tabakaları arasında bir ayırım yapabilmemize olanak sağlamıştır. İkiztepe'de belirlenen bu farklılık, kendi aralarında çağdaş olan Alaca Höyük ve Büyük Güllücek gibi yerleşmelerin buluntularının da tarihlenmesine yardım etmektedir⁸.

İkiztepe'nin GKÇ çanak çömleğinin yapımında mineral katkı, özenle hazırlanmış bir hamur kullanılmıştır. Hamur çoğunlukla pırlıdayan, seyrek olarak da donuk beyaz tanecik katkıdır. Astarsız olan kaplarda daha irice olan beyaz taneler (kalker), bazen pişirilme sırasında patladıklarından, yerleri boş kalmıştır. Hamur dokusu yoğun, iyi pekişmiştir ve keskin kırıklar vermektedir. Renk gri, gri-siyah, gri-kahve, siyah ve kahverenginin çeşitli tonlarında değişmektedir (Munsell soil color charts : 2.5 YR N 5/0 = gray, 2.5 YR 2.5/0 = black, 5 YR 5/3 = reddish brown, 7.5 YR 4/2 = dark brown, 10 R 4/1 ve 10 R 3/1 = dark reddish gray). Oksitlenmenin yetersiz olduğu durumlarda, hamurun ortasında koyu gri renkli öz kalmaktadır. Kendinden astarlı olan kaplar, ancak pişme sırasında bazı etkenlerle renk değiştirmiş olmalıdırlar.

Kap formları : Şimdiye kadar saptadığımız kap formları çeşit açısından pek zengin olmamakla beraber, günlük gereksinmeyi karşılamış olmalıdır.

a) *Kâse ve çanaklar* : Çoğunluğu irice olan, farklı ölçülerde bir hayli kâse ve çanak vardır. Kâselerin hepsi düz dipli ve pek azı yuvarlak karınlıdır (Lev. I/1, 3-5, 7, 8; II/1, 6; VI/1). Karında omurga yaptıktan sonra dışa açılan (Lev. I/1) veya dik (Lev. I/8; II/1; VI/1) ya da içe dönük olarak yükselen bedenliler (Lev. I/5, 7) gibi

7 U.B. Alkım; *Üçüncü, Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Dönem İkiztepe Kazıları 1976-1980*, Ankara (Baskıda).

8 H.Z. Koşay-M. Akok; *Türk Tarih Kurumu tarafından yapılan Büyük Güllücek kazısı 1947 ve 1949 daki çalışmalar hakkında ilk rapor*, Ankara (1957), s. 7 v.d.d.

H.Z. Koşay-M. Akok; *Türk Tarih Kurumu tarafından yapılan Alaca Höyük kazısı 1940-1948 daki çalışmalara ve keşiflere ait ilk rapor*, Ankara (1966), s. 81 v.d.d.

farklı kâselerin hepsinde ağızlar düz ve dudak yapmadan bitmektedirler. Kâse ve irice çanaklara ait pek çok iri kulp parçası, Kalkolitik çağın çeşitli evrelerinde bulundu. Bunların bazıları düz (Lev. III/4), bazıları da geniş kavislidirler (Lev. II/4; III/3). Tüm örneklerini bulamadığımızdan, bu kulpların kaplar üzerindeki durumunu kesin olarak belirlemek güçtür. Eldeki bazı örneklerde kulpun kap ile birleştiği kesimde, iki tarafından bastırılarak yassı bir şekil aldığı görülür (Lev. III/5). Hafif daralan ağızlı, yuvarlatılmış gövdeli bir kabin aynı türden kulpu, ağız düzeyini aştıktan sonra geniş bir kavis çizmiş olmalıdır (Lev. II/3). Diğer bir örnekte ise dairesel kesitli kulp, kabin ağız düzeyini aşmış, yana doğru geniş bir kavis çizerek gövde ile birleşmiş gibidir (Lev. II/1; III/1). Levha III/6 daki parçanın da, yukarıda sözü edilenler gibi tamamlanacağını sanıyoruz. Son örnekte yapılan tamamlama önerisi Levha II ve III deki kulp parçalarındaki kıvrılma çizgisi esas alınarak yapılmıştır.

Ağız düzlemine aşan yuvarlak, ya da şerit kulplara Anadolu'da Kalkolitik çağın ortalarından itibaren rastlanır. Mersin XVI. katta bu türler görülmeğe başlamıştır⁹. Bu kulp tipi İTÇ içinde çoğalan şekilde kullanılmağa devam etmiştir¹⁰. Yüksek kavisli geniş kulplar içinde en eskileri, Anadolu yaylası için şimdilik, İkiztepe örnekleri olmaktadır.

b) *Kadeh, kupa ve bardaklar* : Kadeh, kupa ve bardaklar form ve büyüklük bakımından birbirlerinden pek az farklıdır. Hepsi düz dipli, hafif açılarak ve düz olarak gelişen gövdeli ve bazen küçük kulpludurlar (Lev. I/2, 6).

9 J. Garstang; *Prehistoric Mersin*, Oxford (1953), s. 152, res. 94/2, 3.

10 S. Llyod-J. Mellaart; *Beycesultan I, The Chalcolithic and Early Bronze Age Levels*, London (1962), res. P. 22/9, P. 24/8, 17, P. 38/9-15, 17.

W. Lamb; «Excavations at Kusura near Afyon Karahisar, II», *Archaeologia*, 87 (1938), res. 9/4, Lev. LXXXIII/5.

R. Duru; *Kuruçay Höyüğü kazıları 1978-1979 çalışma raporu*. Anadolu Araştırmaları, Ek Yayın 2, İstanbul (1980), s. 50, Lev. 19, 27/1, 33/8, 37/12, 13, 14.

R. Duru; «Kuruçay Höyüğü kazıları, 1982 çalışma raporu», *Anadolu Araştırmaları*, IX (1983), s. 87, Lev. 10/2-6, 11/2-3, 12/1-2, 13/3.

D. French; «Prehistoric Sites in Northwest Anatolia I. İznik Area», *Anatolian Studies*, XVII (1967), res. 8/34, 10/1, 5, 13, 24; 13/47; 14/23; 17/22, 24, 41; 18/2; 19/46; 20/5.

c) *Çömlekler* : Büyük boy çömlekler çoğunluğu oluştururlar. Tüm-
lenebilen örneklerden hepsi düz dipli, oval gövdeli, daralarak dışa
dönen (Lev. V/2) veya hafif dışa dönük ağızlıdır (Lev. IV/2). Bu
örneklerin bazılarının boyunlarında ve karın kesimlerinde iri yassı
kulpları vardır (Lev. IV/4; V/1, 5). Karın altında akıtacaklı bir
çömlekten küçük bir parça bulundu (Lev. IV/2). Bu tür akıtacak-
lılardan İkiztepe İTÇ I'de pek çok örnek ele geçmiştir.

d) *Çeşitli kaplar* : Yukarıda saydığımız kaplar dışında, iri delikli
süzgüler (Lev. II/5), ortasında geniş bir tek deliği bulunan bir dip
parçası ve hayvan biçiminde bir ritonun baş kısmı (Boğa ?) gibi
(Lev. V/3) bazı değişik kap türleri de vardır.

e) *Kapaklar* : Kalkolitik çağ yıkıntısı içinde pek çok tüm ve parça
halinde kapak ele geçti. Bunlar dairesel, düz veya hafif bombeli
olup üst taraflarında basık, şerit kesitli kulpları bulunmaktadır
(Lev. IV/3). Kapakların bir kısmı henüz kurumadan, iri kıyılmış
bitki yığınına bastırılmış, kapağın altına da bu sırada bol miktarda
bitki parçası yapışmıştır (Lev. VII/4). Kapakların bazılarında da
alt yüzde hasır (Sepet ?) üzerine bastırıldığını açık seçik belirten
örgü izleri görülmektedir (Lev. VII/5, 6). Kapakların yapımında üst
kısımların kendinden astarlı, alt yüzlerin yalın olarak bırakılması
diğer bir uygulamadır. Bu işlemlerin kapakların kaymasını önlemek
amacıyla yapıldığını sanıyoruz.

Üzerinde hasır izi bulunan keramiğe, bugünkü bilgilerimizle
Anadolu'da henüz rastlanmamıştır. Buna karşılık Ege Adaları ve
Balkanlar'da hasır izli keramik vardır¹¹.

Bezeler : İkiztepe Kalkolitik çağ kapları genellikle bezeksiz, yalın
yapılmışlardır. Ancak bazı kaplar üzerinde kabartma, çizi ve baskı
yöntemi ile yapılmış noktalı bezemeye de rastlanmaktadır.

a) *Kabartma bezeler* : Kâselerin ağızları dışında, birbirine paralel
dikey, kısa kabartmalar görülür (Lev. V/6; VI/6). Bir kaç örnekte
de aynı yöntemle yapılmış insan yüzü tasvirleri bulunmuştur. İkiz-

11 P.E. Pecorella; «Materiali dalle Cicladi nel Museo Archeologico di Fi-
renze», *Studi Micenei ed Egeo-Anatolici*, XII (1970), s. 158/59, Lev. 3.

J.E. Coleman; «Early Cycladic clay vessels», *Art and Culture of the Cyclades*,
Karlsruhe (1977), s. 109, 112, 534-535, Lev. 413-414.

tepe'de bu bezeme özel bir kap formuna bağlı olmaksızın, kapların karınları üzerine, omzuna veya ağzın hemen altına yerleştirilmişlerdir. Ele geçen parçalardan, bezemenin kaş ve göz bebeğini belirtmek istediği anlaşılmaktadır (Lev. I/3, 9, 10, 11; VI/2-5). Bir çömlek parçasında şerit kulp burun yerini almış ve her iki tarafına yapılan kaş-göz tasvirleri ile bir insan yüzü izlenimi verilmek istenmiştir (Lev. I/10; VI/3).

Kaplar üzerinde yüz tasvirleri yapmak ve kapları bir insan gibi düşünmek, eski çağlarda oldukça sık görülen bir yaratıcılıktır. Anadolu'da bunun en erken örneği Hacılar VI da, bir kabın geçme kapağı üzerindedir¹². Hacılar'da bu gelenek I. kata kadar sürmektedir¹³. Doğu Anadolu'da Elazığ yöresinde Tülintepe ve Çukurova'da Mersin XV-XII katlarında bulunmuş bazı kap parçaları üzerinde de kabartma kaş ve göz tasvirleri yapılmıştır¹⁴. Konya Karahöyük'te C Çukuru XXVII. katta ele geçen ve Prof. Dr. Sedat Alp tarafından Troya I'den eski olduğu ileri sürülen kapların bazılarında da yüz tasvirlerine rastlanmıştır¹⁵. Aynı höyükte «Çöp Çukuru» olarak nitelenen kesimin güneyinde daha geç bir çağa ait VIII. kat yapısı içinde yine yüz tasvirli kap parçaları ele geçmiştir¹⁶. Bu sonuçlarla çağdaş olan ve Anadolu'nun pek çok yerinde İTÇ içlerine ka-

12 J. Mellaart; *Excavations at Hacilar, 1-2*. Edinburgh (1970), s. 106-107, res. 57/3, Lev. LVIII, 1, CXVIII b.

13 Ö. Bilgi; *Development and Distribution of Anthropomorphic Figures in Anatolia from the Neolithic to the End of the Early Bronze Age*, London (1972). Yayınlanmamış Doktora tezi.

14 U. Esin; «Tülintepe kazısı, 1972 çalışmaları», *Keban Projesi 1972 Çalışmaları*, Ankara (1976), s. 131, 159, Lev. 84/1.

Mersin-Yümüktepe'de bulunan söz konusu parçalar, J. Garstang, Prehistoric Mersin'de yayınlanmamıştır. Adana Bölge Müzesindeki depoda, Müze Müdürlüğünün müsaadesi ile, Mersin malzemesi incelenmiş ve M/37-162, M/37 ex, M/37-xb-B ve kazı dönemi belirsiz No. 170 parçaları üzerinde kaş ve göz tasvirleri bulunduğu görülmüştür.

15 S. Alp; «Karahöyük kazısı», *Belleten*, XXX (1966), s. 493.

M.J. Mellink; «Karahöyük, Archaeology in Asia Minor», *American Journal of Archaeology*, 70 (1966), s. 146.

H. Alkim; «Karahöyük (Konya)», *Anatolica*, II (1968), s. 18.

16 S. Alp; «Karahöyük Kazısı», *Belleten*, XXXI (1967), s. 457.

M.J. Mellink; «Karahöyük, Archaeology in Asia Minor», *American Journal of Archaeology*, 71 (1967), s. 161 vd.

H. Alkim; «Karahöyük (Konya)», *Anatolica*, II (1968), s. 19.

dar süren insan yüzü kaplar¹⁷, bu geleneğin gelişmesini göstermesi açısından önemlidir.

Anadolu dışında boya ile yahut kabartma yöntemi ile yapılmış insan yüzü tasvirleri görülmüştür. Mezopotamya'da Samarra kültür çevresinde her iki yöntemle yapılmış olanlara rastlanır¹⁸. Batıda Balkanlarda Neolitik çağdan başlayarak Nea Nikomedeia¹⁹, Azmak Höyük I. katta²⁰ ve Anza IV de²¹ ve daha geç bir devir olmakla birlikte Romanya'da Vidra'da²² bu tür tasvirler uzun süre yapılmışa devam etmiştir. Güneydoğu Avrupa'da yukarıda söz konusu edilen insan yüzü kaplardan İkiztepe örneklerine en çok benzeyenleri Anza'dan gelenlerdir. Ancak Anza buluntuları hafirleri tarafından İkiztepe'den daha eskiye tarihlendirilmektedir.

17 J. Mellaart; «Early Cultures of South Anatolian Plateau II, The Late Chalcolithic and Early Bronze Ages in the Konya Plain», *Anatolian Studies*, XIII (1963), s. 216-218, res. 18/15-24.

M.J. Mellink; «Excavations at Karataş-Semayük in Lycia, 1967», *American Journal of Archaeology*, 72 (1968), s. 252-253, Lev. 82, res. 15.

M.J. Mellink; «Aphrodisias, Archaeology in Asia Minor», *American Journal of Archaeology*, 72 (1968), s. 131, Lev. 54/2a, 2b.

W. Lamb; «Excavations at Kusura near Afyon Karahisar», *Archaeologia*, 86 (1937), s. 26, res. 15/6.

J.W. Sperling; «Kum Tepe in the Troad Trial Excavation, 1944», *Hesperia*, 45 (1976), s. 353, Lev. 79 .

C.W. Blegen, e.a.; *Troy I. The First and Second Settlements*, Princeton (1950), s. 236, 239, Lev. 370 b/C 30, D 13.

18 B.L. Goff; *Symbols of Prehistoric Mesopotamia*, New Haven-London (1963), s. 5, 6, şekil 42, 46.

19 R.J. Rodden; «An European Link with Chatal Hüyük : Uncovering a 7th Millenium Settlement in Macedonia», *Illustrated London News*, April 11 (1964), s. 564-567.

R.J. Rodden; «Recent Discoveries from Prehistoric Macedonia. An Interim Report», *Balkan Studies*, 5 (1964), s. 110-124.

R.J. Rodden; «An Early Neolithic Village in Greece», *Scientific American*, 212, April 4 (1965), s. 82-96.

20 G.I. Georgiev; «The Azmak Mound in Southern Bulgaria», *Antiquity*, XXXIX/153 (1965), s. 3, 8, Lev. VI c, d.

G.I. Georgiev; «Die Erforschung der neolithischen und bronzzeitlichen Siedlungshügel in Bulgarien», *ZFA I* (1967), s. 139-159.

21 M. Gimbutas; *Neolithic Macedonia*. Monumenta Archaeologica 1. California, Los Angeles (1976), s. 217, 229-231, res. 160, 189-194.

22 V. Dumitrescu; *Arta Preistorica în România*. Bucureşti (1974), s. 217, 233, res. 233, 253.

b) *Çizi ve nokta bezeme (pointillé)* : Kabın yüzünün yırtılması veya bir baskı aleti ile noktalar yapma türünde bezemeli parçaların sayısı hayli çoktur. İri bir kaba ait olduğu bir çok parçasının bir arada bulunmasından anlaşılın bazı kırıklar üzerinde sadece çizi bezek vardır (Lev. V/4; VII/1). Arası çentikler veya baskı noktalarıyla dolu, paralel çizgilerden oluşmuş bezeme de Kalkolitik katların yıkıntısı arasındaki kaplar üzerinden ele geçmiştir (Lev. V/1, 2, 5; VII/2, 3).

Çizi bezeme yöntemi Anadolu'da Büyük Güllücek'te pek çok örnek verir²³. Paralel çizgiler arasında kalan alanların çentik veya noktalarla doldurulmasına da Büyük Güllücek²⁴ ve Can Hasan'da²⁵ rastlanılır. Bu ikinci bezeme türü Ege adalarıyla Balkanlar'da çok daha yaygın olarak kullanılmıştır. Örneğin Saliagos'da²⁶, Girit'te²⁷, Samos'ta²⁸ ve Kalimnos'ta²⁹ olduğu gibi. Balkanlarda Attika³⁰, Teselya³¹, Makedonya³², Vinça³³ ve Romanya'da Gumelnitza³⁴ bu türleri veren merkezlerden bazılarıdır.

23 H.Z. Koşay-M. Akok; *Türk Tarih Kurumu tarafından yapılan Büyük Güllücek kazısı. 1947 ve 1949 daki çalışmalar hakkında ilk rapor*, Ankara (1957), Lev. XIV-XVII.

24 H.Z. Koşay-M. Akok; y.y. Lev. XIV-XVII, XIX, XXIV.

25 D. French; «Excavations at Can Hasan. First Preliminary Report, 1961», *Anatolian Studies*, XII (1962), s. 32, Lev. 1 b, c, res. 9/2, 3.

D. French; «Excavations at Can Hasan. Second Preliminary Report, 1962», *Anatolian Studies*, XIII (1963) s. 42, res. 7/11.

26 J.D. Evans-C. Renfrew; *Excavations at Saliagos near Antiparos*, Oxford (1968), s. 44, 84, res. 33/6, Lev. XXV, a, b.

27 J.D. Evans; «Excavations in the Neolithic Settlement of Knossos, 1957-60, Part I», *BSA* 59 (1964), s. 150-157, Lev. 27.

28 R. Heidenreich; «Vorgeschichtliches in der Stadt Samos. Die Funde», *Athenische Mitteilungen*, 60/61 (1936), s. 186, Lev. 28/8, 9; 29/23; 30/1-4, 8; 31/1-3; 33/5; 34/3, 4; 38/5; 66/2, 5.

29 A. Furness; «Some Early Pottery of Samos, Kalimnos and Chios», *Proceedings of the Prehistoric Society, New Series XXII* (1956), s. 190, Lev. XX/2, 3.

30 D. Theochares; «Nea Makri, eine grosse neolitische Siedlung in der Nähe von Marathon», *Athenische Mitteilungen*, LXXI (1956), s. 23, res. 42.

31 V. Milojcic; «Hauptergebnisse der deutschen Ausgrabungen in Thessalien 1953-1959», *Jahrbuch der römisch-germanischen Zentralmuseum in Mainz*, VI, I (1959), s. 46, res. 16/12, 15.

32 W.A. Heurtley; *Prehistoric Macedonia. Cambridge* (1939), s. 146/62.

33 H. Müller-Karpe; *Handbuch der Vorgeschichte II*, München (1968), s. 462-463, Lev. 146/8, 16, 22.

Buluntu yerlerinin yayılımının gösterdiği gibi, çizi ve nokta bezeme, bugünkü bilgilerimize göre, Anadolu'dan daha çok Ege ve Balkanlarda yaygın biçimde kullanılmış ve İkiztepe'ye batıdan Karadeniz yolu ile gelmiş gibidir. Bu bezeme türünün çıkış yerini batıda aramak pek yanlış olmayacaktır sanırız. Esasen Kalkolitik yerleşmenin hemen üzerinde yer alan İTÇ I yerleşmelerinde, İkiztepe II kesiminde çanak çömlekçilikte yapım yöntemleri, pişirilme ve formlar farklı olmakla birlikte, bezeme repertuarı, boynuz ve hayvan biçimli kulplarla ağızüstü çıkıntıları -tab handle-, batı ile ilişkilerin sürekliliğini göstermesi açısından vurgulamaya değerdir sanırız.

Kalkolitik çağ keramiğinin kil analizleri Dr. Olcay Birgül tarafından X-ışını floresans ve Aktivasyon analizi yöntemleri ile yapılmıştır. Bu incelemenin sonuçları Kalkolitik çağda kullanılan kil ile İTÇ I de kullanılan kilin aynı yataklardan alınmış olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bazı kil yatakları tükenme veya başka bir nedenle daha sonraki çağlarda kullanılmamıştır. Ancak en büyük kil yatağı Kalkolitik çağdan Er-Hitit Çağına kadar kullanılagelmiştir. Bu saptama önceleri arkeolojik yöntemlerle yaptığımız kronolojik ayırımı doğrulamıştır³⁵.

İkiztepe II'nin C 14 ölçümleri alınmıştır. Kalkolitik çağa ait bir katmadan alınan örnek ile İTÇ I yahut Kalkolitikten İTÇ'ye geçiş evresine ait katmalardan alınan örneklerin C 14 ölçümleri birbirine oldukça yakındır. Bu yakınlık arkeolojik yöntemlerle yaptığımız saptamalara karşılık göstermemektedir. Alınmış C 14 tarihlerinden bazıları şunlardır³⁶ :

34 V. Dumitrescu; *Arta Preistorica în România*. Bucureşti (1974), s. 82, res. 70.

35 O. Birgül; «İkiztepe ve Değirmen-tepe seramik örneklerinin element analizi ile ilgili ön çalışmalar», *TÜBİTAK Arkeometri Ünitesi Bilimsel Toplantı Bildirileri II* (1981), s. 21, 22.

H. Alkım; «İkiztepe kazısı ile ilgili arkeometrik araştırmaların yorumu», *TÜBİTAK Arkeometri Ünitesi Bilimsel Toplantı Bildirileri II* (1981), s. 138, 139.

36 M. Ergin-R. Güler; «H.Ü. Radyokarbon laboratuvarında yapılan çalışmalar, İkiztepe C 14 tarihleri ve diğer bazı C 14 sonuçları», *TÜBİTAK-Arkeometri Ünitesi Bilimsel Toplantı Bildirileri II*, İstanbul 1981, s. 79-93;

M. Özbakan, «Tülin-tepe, Tepecik ve İkiztepe kazılarında ait C 14 sonuçları», *a.e.*, s. 95-99;

H. Alkım, «İkiztepe kazısı C 14 sonuçları», *a.e.*, s. 141-147;

Buluntu tabakası	Radyokarbon yaşı	M.ö.	Düzeltilmiş yaş
Kalk. (Kat III/4) = b. 920 (Ahşap kalıntısı)	5454 ± 93	3504 ± 93	M.ö. 4340
İTÇ I (Kat II/3) = b. 116 (Odun kömürü)	5552 ± 120	3602 ± 120	M.ö. 4400
İTÇ I (Kat II/5) = 6.517 (Tahıl taneleri)	5172 ± 171	3222 ± 171	M.ö. 3980-4200

Bu tarihler Anadolu'da C 14 sayımlarıyla tarih saptaması yapılan Kalkolitik Çağ yerleşmeleri ile uyum göstermektedir. Örneğin³⁷ :

Kazı yeri	Örnek No.	Radyokarbon yaşı	M.Ö.	Düzeltilmiş yaş M.Ö. (Masca)
Tepecik	ODTÜ K-19			3550, 3650
Korucutepe	GrN-5286	5370 ± 40		4350 ± 40
	GrN-5287	5330 ± 40		4350 ± 40
	P-1928	4610		4210, 3950 ± 75
Pulur-Sakyol	P-2040	4610		3500, 3400 ± 70
Arslantepe	R-931	4860 ± 50	2910	3730 - 3630
	R-932a	4790 ± 60	2840	3690 - 3560
	R-933a	4730 ± 50	2780	3630 - 3400
Afrodisias	P-2031	5280 ± 70		4350, 4360 ± 70
	P-2029	5450 ± 80		4360 ± 80
Kuruçay	Hacettepe Ün.	5450 ± 52		4400 ± 52
	» »	4795 ± 82		3600 ± 82

H. Alkım, «İkiztepe kazılarında arkeometrik ve arkeolojik yöntemlerin uygulanması ile beliren kronoloji sorunları», *a.e.*, TÜBİTAK-Arkeometri Ünitesi Bilimsel Toplantı Bildirileri III, Ankara 1983, s. 163-197 ve Lev. I-II.

37 *Tepecik*, örnek No. ODTÜ K-19 için bk. U. Esin, «Tepecik ve Tülintepe kazılarına ait arkeometrik araştırmaların arkeolojik açıdan değerlendirilmesi», TÜBİTAK-Arkeometri Ünitesi Bilimsel Toplantı Bildirileri II, İstanbul 1981, s. 159-165 ve çizelge 1, 2;

Korucutepe, Örnek No. GrN-5286 ve GrN-5287 için bk. *Radiocarbon* 14 (1972) s. 50 vd.; örnek No. P-1928 için bk. *Radiocarbon* 16 (1974) s. 223 vd. *Pulur-Sakyol*, örnek No. P-2040 için bk. *Radiocarbon* 17 (1975) s. 223 vd. *Arslantepe*, örnek No. R-931, R-932a, R-933a için bk. A. Palmieri, «Excavations at Arslantepe (Malatya)», *Ant. St.* XXXI (1981), s. 102 *Afrodisias*, örnek No. P-2029 ve P-2031 için bk. *Radiocarbon* 17 (1975) s. 205; M.J. Mellink, «Archaeology in Asia Minor», *AJA* 80 (1976), s. 267.

Kuruçay, bk. R. Duru, «Kuruçay Höyüğü Kazıları. 1981 Çalışma Raporu», *An. Ar.* IX (1983), s. 34.

Ege Adaları ve Balkanlarda da İkiztepe malzemesi ile ilişkili görülen kazı yerlerinin C 14 tarihleri az farklar ile benzer sonuçlar vermektedir. Örneğin: Saliagos Kat I-III düzeltilmiş tarihler M.Ö. 4300-3700 (Libby yarı yaşı ile: 5568) ve 4500-3900 dür (5730 yaş ile hesaplanmıştı)³⁸.

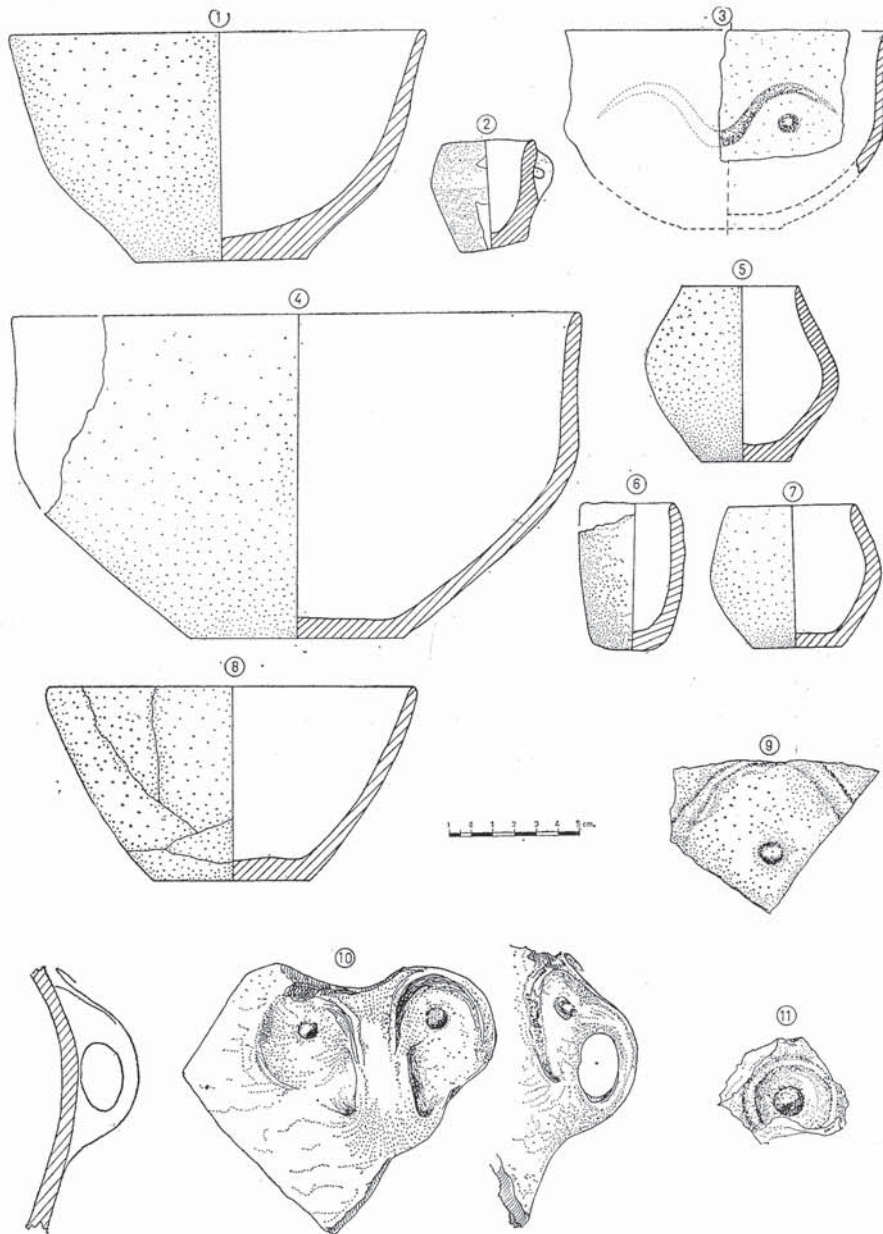
Azmaç'taki Karanovo V kültürü veren yerlerden alınan örneklerin düzeltilmiş C 14 tarihleri de şöyledir³⁹ :

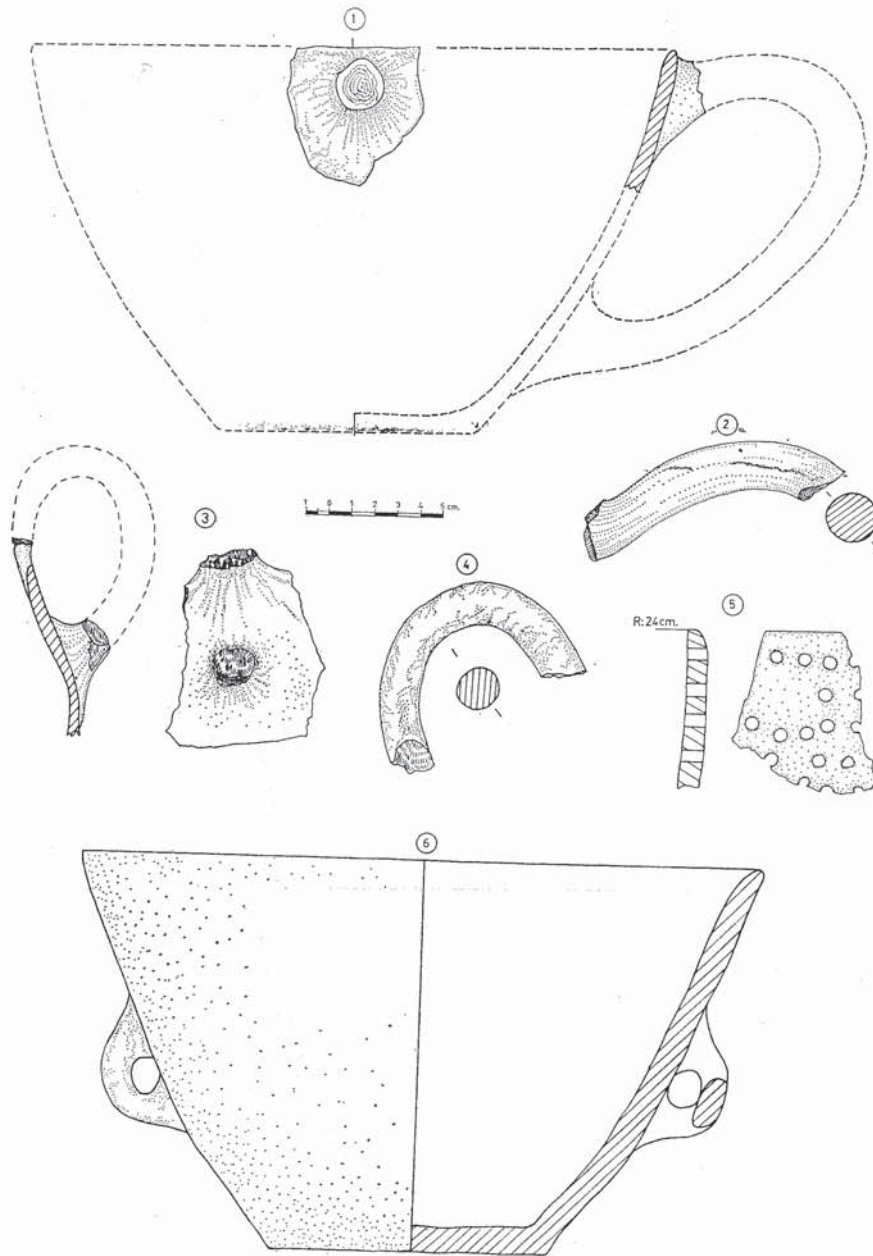
	Örnek No.	Radyokarbon yaşı	M.Ö.
Karanovo V, III-1	Bln-136	5840 ± 100	3890 ± 100
» V, III-2	Bln-143	5737 ± 150	3787 ± 150
» V, III-4	Bln-147	5219 ± 150	3647 ± 150
» VI, IV-1	Bln-146	5035 ± 150	3085 ± 150
» VI, IV-3	Bln-138	5621 ± 200	3671 ± 200
» VI, IV-3	Bln-144	5597 ± 120	3647 ± 120

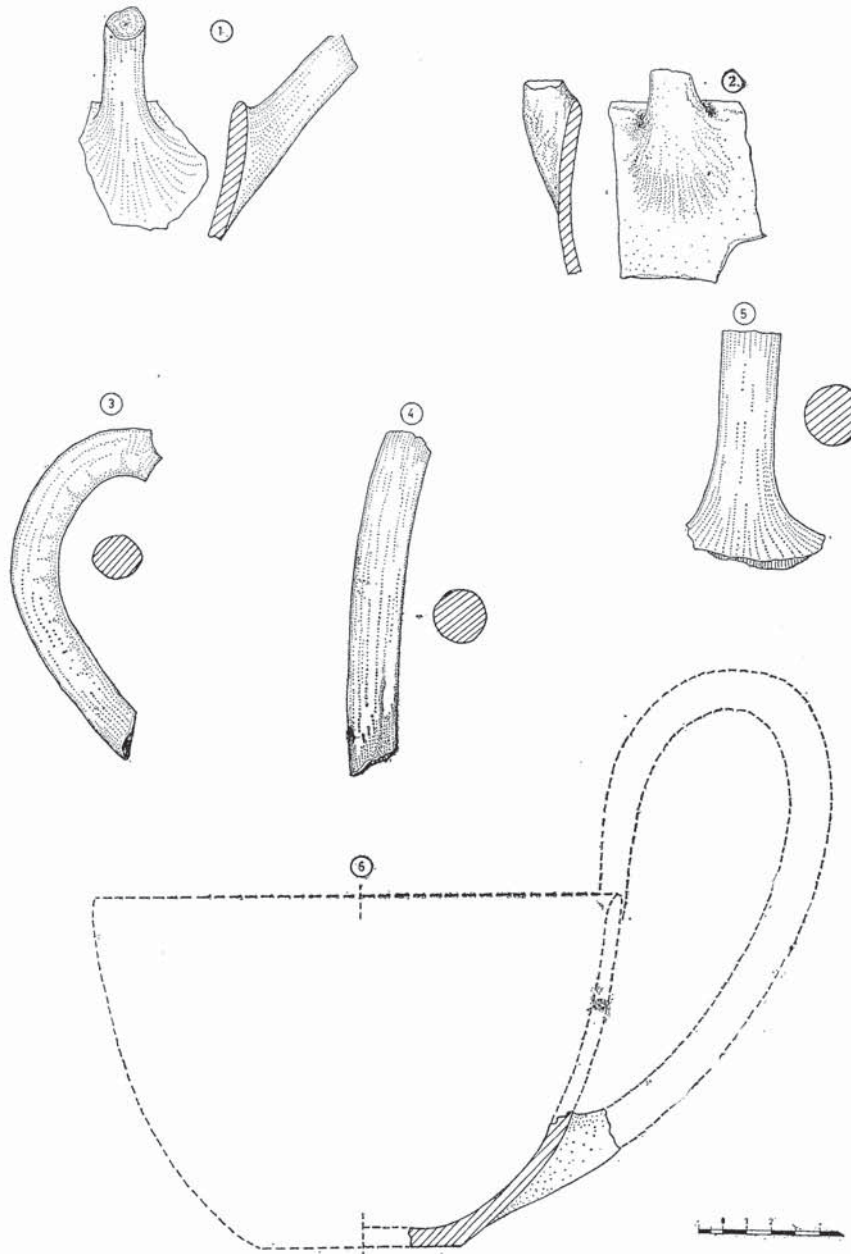
Sonuç olarak İkiztepe Geç Kalkolitik'inin M.Ö.V. binyılının ikinci yarısına tarihlenebileceğini ve Anadolu'nun Kuruçay ve Mersin XV-XII B yerleşmeleri ile çağdaş olabileceğini söyleyebiliriz. Ege Adaları ve Balkanlar'da Vinça, Maritza ve Karanovo V ile de çağdaş olduğu varsayılabilir. Devam etmekte olan kazıların bu önerilerimizi doğrulayacağını umuyor ve Anadolu'nun kuzey kıyılarının bu ilginç kültür grubunun Anadolu Yaylası ve özellikle batı alemi ve Balkanlar'la ilişkisini aydınlatacağına inanıyoruz.

38 *Saliagos* için bk. Evans-Refrew, *Excavations at Saliagos near Antiparos*, The British School of Archaeology at Athens, Supplementary Volume No. 5, Oxford 1964, Thames and Hudson.

39 *Azmaç*'taki Karanovo V ve VI için bk. *Radiocarbon* 8 ((1966), s. 34, 35.

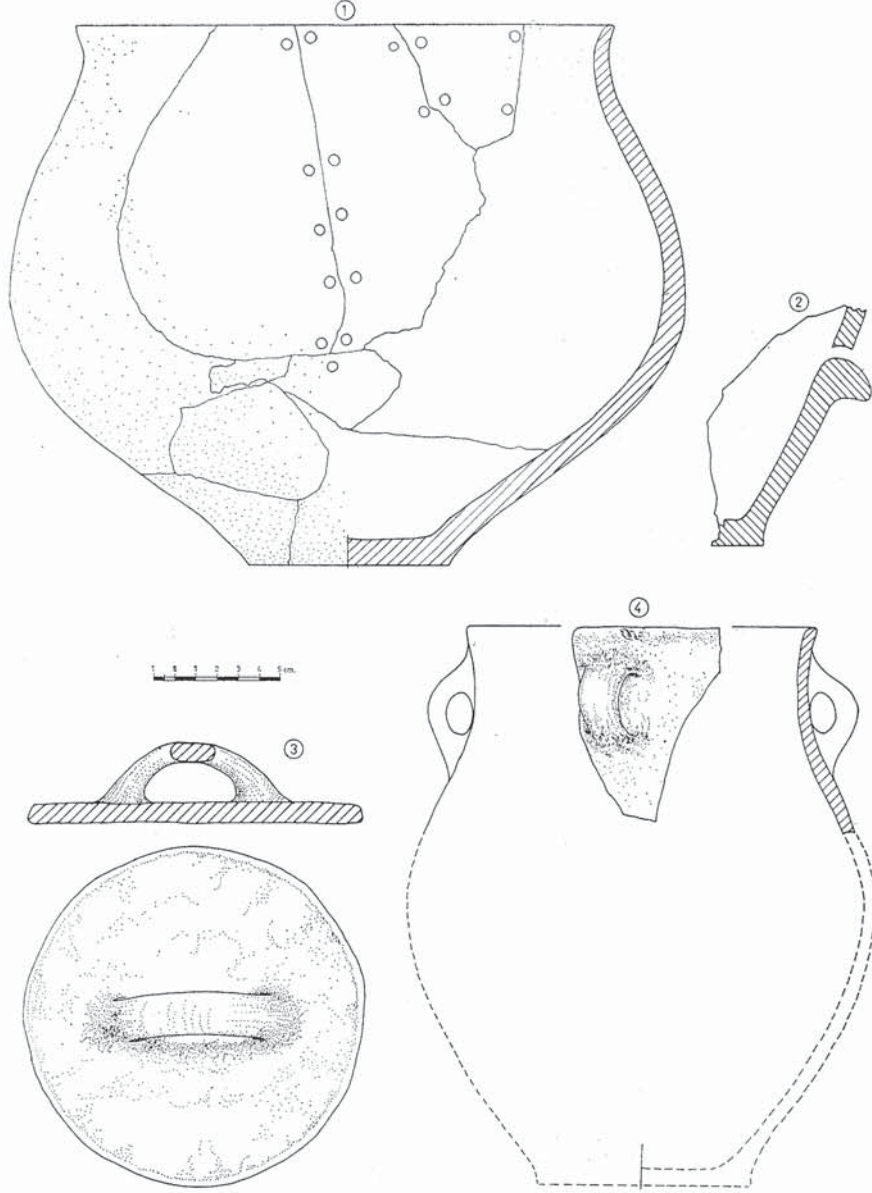

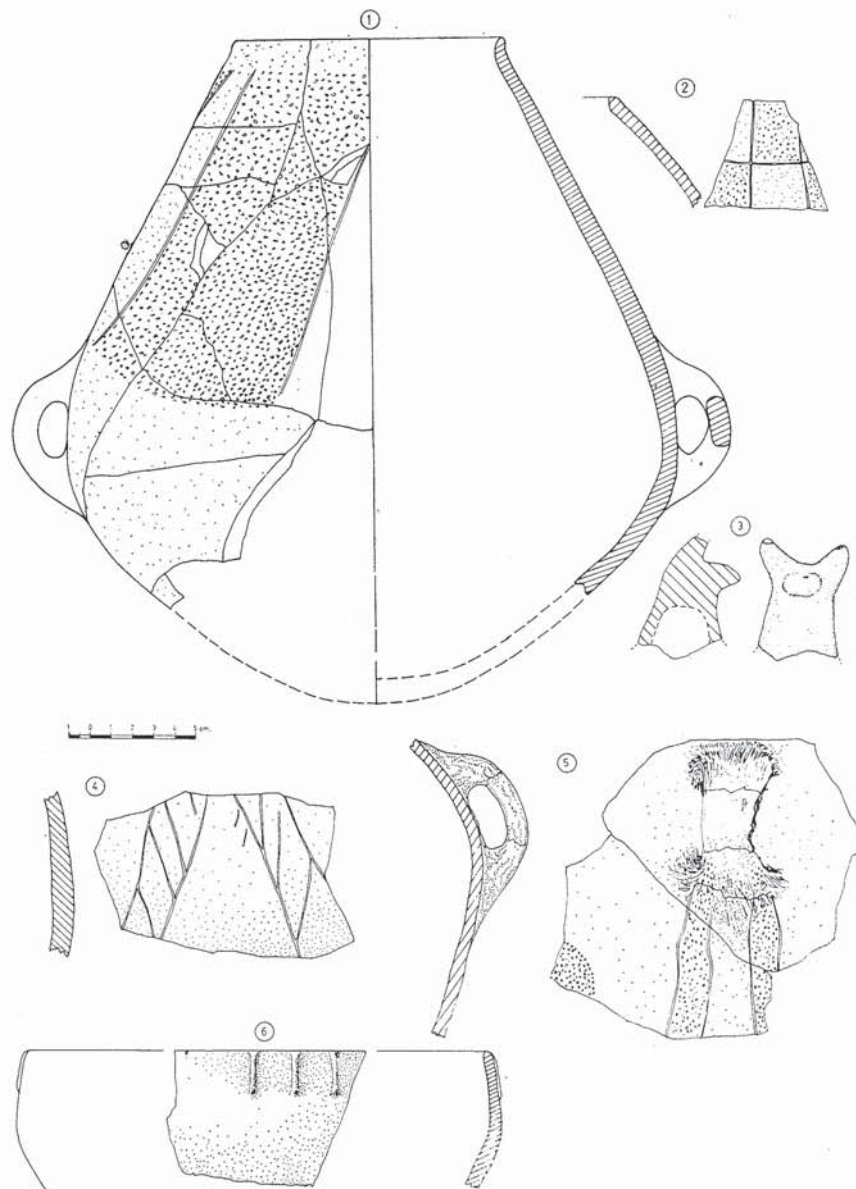

Lev. IV

H. ALKIM

Lev. VI

H. ALKIM

